

**“ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ
ИННОВАЦИОН
РИВОЖЛАНТИРИШДА ОЛИЙ
ВА ЎРТА МАХСУС, КАСБ-
ХУНАР ТАЪЛИМ
МУАССАСАЛАРИ ЁШ
ОЛИМЛАРИНИНГ РОЛИ”**

**ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ**

27 май 2016 йил
Тошкент

МУНДАРИЖА

КИРИШ СЎЗИ	3
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ФАҲЛАРИ БЎЙИЧА ЁШ ОЛИМЛАР ТАЙЕРЛАШ СИФАТИ ВА САЛМОҒИНИ ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ Б.А.Сулаймонов, М.Т.Тошболтаев	4
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДАГИ ИСЛОҲОТЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛИ РЕЖАЛАР Т.Эшвазаров	6
РЕСПУБЛИКАДА ҚАНДАЙ ДЕҲҚОНЧИЛИК СИСТЕМАСИ ЖОРИЙ ЭТИЛГАН? Р.Ш.Тиллаев	7
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ – ВЕРНЫЙ ПУТЬ К ДОСТИЖЕНИЮ ВЫСОКОИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА Д.У.Мамадьяров, Х.Ахмедов	9
ҚАЙТА ТИКЛАНУВЧИ ЭНЕРГЕТИКАНИ РЕСПУБЛИКАМИЗ ВА ХОРИЖДА РИВОЖЛАНИШИ ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ А.Радабоб, Н.Эшвудатов, М.Саломов	10
ИНЖЕНЕР ФАОЛИЯТИГА ҚЎЙИЛАДИГАН ЭТАЛОН ТАЛАБЛАР З.А.Сейтмбетова	14
ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТ – ТАРАҚҚИЕТ ГАРОВИ Н.Р.Раҳмонов, Б.С.Муратов, О.Р.Файзиев	17

1-ШЎБА

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ВА ЎРТА МАХСУС КАСБ-ҲУНАР ТАЪЛИМИ МУАССАСАЛАРИ ЎРТАСИДА ҲАМКОРЛИК Р.Э.Турдибоева	20
ИЛФОР ТАҲРИБАЛАРНИ АНИҚЛАШ, ЎРГАНИШ ВА ОММАЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ШАКЛ ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ Р.Т.Юлдашев, В.С.Юлдашева	21
ЭКОЛОГИЯ ДАРСЛАРИДА ЯНГИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯНИ ҚЎЛЛАШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ Г.К.Сапарова, Э.Зарипов, С.Юлдашева, Ш.Б.Муталова, М.Н.Бугаева	25
ТЕХНИКА ФАҲЛАРИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ФАҲЛАРАРО АЛОҚАНИНГ АҲАМИЯТИ М.Мирзакаримов, Х.А.Мирзабеков, Т.Н.Халмуралов	27
ҲАЁТ ФАОЛИЯТИ ХАВФСИЗЛИГИ ФАҲИНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРНИ ҚЎЛЛАШ Р.Ботиров, Ш.Собиров, Т.Н.Халмуралов	28
DARS JARAYONIDA INNOVATSION USULLARNI QO'LLASH T.Djurayeva, Yu. T.Yuldashev	30
INNOVATSION TA'LIM MUAMMOLARI, YUTUQLAR VA ISTIQBOLLAR Yu. T.Yuldashev, L. T.Djurayeva	32
ANIMALISTIK FRAZELOGIZMLARDA MILLIY KOLORITNING IFODALANISHI J.M.Djalilov	34
ANIMALISTIK FRAZELOGIZMLARNING KELIB CHIQUISH TARIXI J.M.Djalilov	36
QO'SHIQANOTLI SO'ZLARNING RUS TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMASIDA TARJIMAVIY ALMASHTIRISHLAR TIPLARI R.Y.Xasanova	37

ПАХТАСИ ЙИГИШТИРИБ ОЛИНГАН ҒУЗАЛАРДАГИ ҚОЛДИҚ ҲОСИЛИНИ ЙИГИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ А.А.Дускулов, З.А.Жалилов, А.А.Бозорбоев	244
ПАХТАСИ ТЕРИБ ОЛИНГАН ҒУЗА МАЙДОНИНИНГ ХОЛАТИ А.А.Дускулов, З.А.Жалилов, А.А.Бозорбоев	246
КАРТОШКА ЭКИШ МАШИНАЛАРИ КОНСТРУКЦИЯЛАРИ ВА ИШИНИНГ ТАҲЛИЛИ А.А.Дускулов, Х.С.Махмудов, Н.Дускулова	248
РЕАКТИВ КУВВАТНИ КОМПЕНСАЦИЯЛАШДА КОНДЕНСАТОР ҚУРИЛМАСИДАН САМАРАЛИ ҒОЙДАЛАНИШ М.Нобратимов, Б.П.Файзуллаев	250
УПРАВЛЯЕМЫЙ ГЕНЕРАТОР ТОКА Н.Б.Алимова	251
УПРАВЛЯЕМЫЙ ГЕНЕРАТОР НАПРЯЖЕНИЯ Н.Б.Алимова, Б.П.Файзуллаев	252
КУЛУПНАЙ КАСАЛЛИКЛАРИ Э.А.Холмуродов, Г.К.Халмұмова, М.С.Юсупова	253
ЖҲХОРИНИНГ ХАЛҚ ХҲЖАЛИГИДАГИ АҲАМИЯТИ А.Ш.Азизов, Н.Б.Бегимкулов, Б.А.Абдусатторов	255
МИНЕРАЛ ВА ОРГАНИК ҲҲИТЛАРНИ ҲЗУМНИНГ КЕЧКИ ХҲРАКИ НАВЛАРИ ХОСИЛДОРЛИГИ ВА СИҲАТИГА ТАЪСИРИ С.Н.Шолшев, Ж.Н.Файзиев, Д.М.Шайзоков	256
"ОМОНХОНА БУЛОҲИ" СУВИ ТАРКИБИДАН МИС(II) НИ МИКРОМИҚДОРНИНГ ҲОТОМЕТРИК АНИКЛАШ А.Н.Холшев, Ш.Умидов, Ж.Н.Тоджиев, Б.Ш.Нортожиев	258
ИЗУЧЕНИЕ ТЕРМОСТАБИЛЬНОСТИ СОПОЛИМЕРОВ ТРИҲТОРМЕТИЛ -3,6 - ДИОКСИПЕРОҲТОРОКТЕН - 7 - СУЛЬҲОНИЛ ҲТОРИДА -1 С МЕТИЛМЕТАКРИЛАТОМ Б.Сапаев, Ж.Н.Тоджиев, Т.У.Эшбобоев	259
КИМЕ ҲАНИНИ ҲҚИТИШДА ЭКОЛОГИК ТУШИНЧАЛАРДАН ҒОЙДАЛАНИШ З.Мухидова, М.Худайров, Б.Бойназаров	261
ТРЕБОВАНИЯ К МОДЕЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВАМ И ИХ ОПРЕДЕЛЕНИЕ. А.Обидов, А.Яхшибеков, З.Бурнев, Р.Обидов	262
МЕВАЛАРНИ СИҲАТЛИ САҚЛАНИШИДА ЙИҲИБ-ТЕРИБ ОЛИШ МУДДАТЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ С.Я.Шарипов, Ш.Мисиров, М.А.Очплов	266
ОЛМА ҲОСИЛИНИ САҚЛАШНИНГ ИҚТИСОДИЙ САМАРОДРЛИГИ С.Я.Шарипов, М.А.Очплов, Д.О.Исакова	268
ҚУРИТИШ УСУЛЛАРИНИНГ ДОРИБОР ҲСИМЛИКЛАР СИҲАТИГА ТАЪСИРИ С.Я.Шарипов, М.А.Очплов, З.Джаббаров, Д.О.Исакова	269
ҚИШЛОҚ ХҲЖАЛИК МАҲСУЛОТЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БҲЙИЧА GLOBALGAP СТАНДАРТЛАРИ З.А.Джаббаров, С.Я.Шарипов, Д.Исакова	271
ҚИШЛОҚ ХҲЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИ СИҲАТИГА СЕНСОРИК БАҲО БЕРИШНИНГ ҲЗИГА ХОС ХҲСУСИЯТЛАРИ Ш.Э.Умидов, М.Н.Одинаев, Ш.Х.Исроилова	273
ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВҲСИЗЛИГИ - ГЛОБАЛ МАСАЛА Ш.Э.Умидов, З.З.Сагдиев, Ш.Х.Исроилова	276
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚИШЛОҚ ХҲЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ЕТИШТИРИШДА ХАЛҚАРО GLOBAL G.A.P СТАНДАРТНИНГ ЖОРИЙ ЭТИШ БҲЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР Ш.Э.Умидов, М.Н.Одинаев, Э.Х.Бердимуродов	278

ЖЎХОРИНИНГ ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДАГИ АҲАМИЯТИ

А.Ш.Азизов, И.Б.Бегимкулов, Б.А.Абдусатторов

Тошкент Давлат Аграр Университети

Кириш: Сўнги йилларда қишлоқ хўжалигида ўтказилаётган изчил иқтисодий ислохатлар аҳолини сифатли озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талабини тўлароқ қондириш ва шу билан бир пайитда бугунги куннинг энг катта муоммоларидан бири бўлган озиқ овқат хавфсизлигининг олдини олиш долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Сўнги йилларда дон ва донли экин маҳсулотларини етиштириш уларни сақлаш ва ўз вақтида қайта ишлаш мақсадида бир қатор қонунлар ва фармойишлар қабул қилинмоқда. Бу борада Республикаимиз Президенти И.А. Каримовнинг 2011 йилнинг 21 январ куни Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаларида —Биз бугун чорвачилик, ғаллачилик, мева ва сабзавотчилик каби сохаларда илғор мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва уни амалда қўллашга, бизнинг иқлим шароитимизда ғоят муҳим аҳамият касб этадиган замонвий суғориш тизимлари ва энергияни тежайдиган технологиялардан фойдаланишга етарлича эътибор берамаёганлигимизни|| таъкидлаб ўтдилар. Юқоридаги қарор ижросини таъминлаш юзасидан бир қатор ишлар олиб борилмоқда. Жумладан дала экинлари орасда кўплаб миқдорда экиладиган жўхори экини устида бир қатор изланишларолиб борилмоқда. Ундан нафақат сифатли озиқ овқат маҳсулотлари, бундан ташқари чорвачилик ем–хашак базасини мустаҳкамлашда, шунингдек озуқабоп экинлар қатори жўхори ўсимлиги ҳам муҳим экинлардан саналади [1].

Тадқиқот услубиёти: Жўхори (Сорго) ҳар томонлама фойдаланиладиган экин бўлиб озуканинг асосий турлари донли, силосли, кўк массали, сомон-похоли, сенаж, монокарми, ундан турли гранула ва брикетлар тайёрланади.. Унинг таркибида 70% гача крахмал, 12% оксил ва 3,5% ёғ бор. Бир центнер донида 118-125, шу миқдордаги кўк поясида эса 22-24 озуқа бирлиги бор. Қандли жўхори ўсимлиги пояси таркибида 16-20% қанд моддаси мавжуд. Фойдаланиш йўналишига қараб жўхори (сорго) нинг донли, хашаки, ёки шакарли, супургули ва бошқа турлари учрайди. Энг кўп тарқалган тури донли жўхори бўлиб, Осиё ва Африка мамлакатларида озиқ-овқат экини сифатида фойдаланилади[2].

Дон учун экиладиган тури қуруқ, ярим қуруқ пояли бўлиб, озгина ширин ёки нордонроқ таъмли, поясида ёки ўрта бўйли ўсимликдир. Дон очиқ, кўпинча қобиклар билан қопланмаган, енгил янчилади. Силос вадон учун етиштирилади. Ширин жўхори – поясининг ўзаги ширин. Пояси баланд, шохланиши яхши ва ер устки бўғинлари орасиузун .Дони қобик ичида ёки ярим очик. Бу гуруҳ навлар силос ва кўк масса олиш учун экилади.

Жўхори (Сорго) нинг бошқа хўжалик гуруҳлари асосан Австралия, Африканинг жануби, Аргентина, АҚШ ва Европанинг айрим мамлакатлари ҳамда мустақил мамлакатлари ҳамдўстлигида экилади. МХМ даги сорго майдонлари Молдова, Украина, Шимолий Кавказ, Волго бўйлари, Ўрта Осиё, Қозоғистонда жойлашган. ФАО маълумотларига кўра ҳар йили жаҳонда жўхори 47-50 млн гектар майдонга экилади. АҚШда дон учун экилган майдони 5.2 млн гектардан кўп, ўртача ҳосилдорлиги эса -33.6 ц/га бўлган. Европа мамлакатларида энг юқори ҳосилдорликка Испания эришган -34 минг га майдондан ўртача 55.3 ц дон ҳосили олинган. Хитойда дон учун 3 млн / га ерга жўхори экилиб, ўртача ҳосилдорлиги 25.0 ц/га. Ҳиндистонда 10.5 млн/га ердан олинган, ўртача ҳосилдорлиги 9.5 ц/га бўлган.Марказий Осиё давлатларида оқжўхори жуда кенг тарқалган. Аммо экин сифатида охириги йилларда бошқа донли экин бўлган маккажўхорига ўз ўрнини бўшатиб берган.

XX асрнинг бошларида Ўзбекистонда жўхори 140 минг гектарга экилиб, ҳосилдорлиги 24-28 центнер бўлган. Ҳозирги кунда унинг майдонлари анча кам. Дон учун экиладиган майдон 5.0 минг гектар атрофида, ҳосилдорлиги эса 10 ц/га бўлган [3].

Тадқиқот натижалари: Тошкент Двлат Аграр Университетининг кичик тажриба станциясида қанд жўхорининг —қорабош|| , —оранживой-16|| , —Ўзбекистон-18|| навларининг уруғ вази мос равишда 24.3,25, 22.4 гр бўлган уруғлари қатор оралиғи 3.5м ни ташкил этувчи майдонларда экилди.

Илмий тадқиқотлар натижасида етиштирилаётган юқорида қайд этилган навларидаги қанд миқдорини фазаларга кўра тўпланиши кузатилади ва улардан чиқадиган биоэтинол миқдори аниқланади.

Хулоса: Хулоса қилиб айтганда жўхорини халқ хўжалигидаги ахамияти каттадир. Сабаби ундан юқори сифатга эга бўлган енил тикланувчан энергия олиш учун хом ашё яратилади ва жўхори қишлоқ хўжалигида такрорий экин сифатида экилиб ерларни унумдорлигини ошириш билан бирга қаторда кўк массаси олиниши билан чорвачиликга ихтисослаштирилган фермер хўжаликларида нафақат биоэтанол бундан ташқари юқори озуқа бирлигига эга бўлган кўк массага бўлган эҳтиё ж қондирилади деб ҳисоблаймиз.